

vrijdag 18 november 2005

Een dollar, een stem

Democratie volgens IMF en de Wereldbank

Instellingen als de Wereldhandelsorganisatie, de Wereldbank en de Verenigde Naties kunnen het leven van miljoenen mensen beïnvloeden. In twee recent verschenen boeken wordt onderzocht hoe hun beslissingen tot stand komen.

IN 1999 draaide de tweede ministersconferentie van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) in Seattle uit op een ware veldslag met andersglobalisten. Zij hadden het voorzien op het marktgedreven beleid van deze instelling. Die gebeurtenis, die sindsdien geboekstaafd staat als de *battle of Seattle*, vestigde de aandacht van de wereld op enkele prangende vragen, die nog altijd niet beantwoord zijn. Wie beslist over het beleid van de WTO? Hoe komen de standpunten van deze organisatie tot stand? Wie oefent er controle op uit? Met andere woorden: hoe democratisch is de WTO?

Het is niet toevallig dat John Vandaele, journalist van het maandblad *Mo**, zijn boek *Het recht van de rijkste* opent met de gebeurtenissen in Seattle. Voor het eerst begon de wereld zich af te vragen wat die WTO eigenlijk doet, welke invloed ze heeft en wie er aan de touwtjes trekt. Die vragen vormen de leidraad van Vandaeles boek, dat je laat kennismaken met de werking van de WTO, maar ook met andere al dan niet omstreden globale organisaties als het IMF, de Wereldbank, de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) en de Verenigde Naties (VN).

Vandaele gaat telkens diep in op de achtergronden, de geschiedenis, de werking en de structuren van deze organisaties. Zijn journalistieke aanpak werkt goed: hij rust niet tot hij het naadje van de kous weet. Dat levert bijzonder boeiende vaststellingen op. Bijvoorbeeld dat van de 311 klachten die de WTO tot nu toe in behandeling nam wegens oneerlijke handelspraktijken, er geen enkele van een Afrikaans land kwam. Dat Congo elk van de acht IAO-basisnormen heeft geratificeerd, en de VS slechts één. Dat diezelfde VS al jarenlang zondigen tegen artikel 1 van het IMF, dat langdurige tekorten op de handelsbalans veroorzaakt.

UIT Vandaeles onderzoek blijkt dat de globale instellingen elk op hun manier in een zekere mate democratisch zijn, maar dat die manieren grondig verschillen. Het universele democratische principe - *one man, one vote* - wordt bijna nergens gehanteerd. Het is vervangen door andere vormen van democratie. Bij het IMF en de Wereldbank bijvoorbeeld geldt het principe van één dollar, één stem. De invloed van de landen is er via een ingewikkelde rekenformule gekoppeld aan het gewicht van elk land in de wereldeconomie. Daardoor kan het gebeuren dat een zesde van de wereldbevolking in deze instellingen zestig procent van de stemmen heeft. In de VN en de WTO gaat het er weer anders aan toe: één land, één stem. Dat lijkt democratischer, maar brengt weer andere problemen met zich mee. Niet elk land beschikt immers over dezelfde middelen en expertise om zijn stem ten volle uit te buiten. De IAO hanteert weer een ander principe: één land, vier stemmen. Hier bepalen niet alleen de overheden, maar ook de werknemers en werkgevers het beleid.

Hoe de besluitvorming ook georganiseerd is, er is één rode draad: de rijke landen hebben het overal voor het zeggen. Dat heeft niet altijd met puur *powerplay* te maken, maar soms ook met subtielere mechanismen. In de WTO heeft elk land een stem, en dus is „in theorie de WTO erg democratisch“, stelt Vandaele vast. „Formeel weegt het kleine El Salvador even zwaar als de Verenigde Staten, en de ontwikkelingslanden kunnen met driekwart van de stemmen de organisatie naar hun hand zetten. Maar de praktijk is anders.“ In werkelijkheid vergt het veel geld en mankracht om de ingewikkelde WTO-procedures volledig te beheersen. De rijke landen hebben die, de arme landen niet. Twintig van de vijftig Minst Ontwikkelde Landen (MOL's) die lid zijn van de WTO hebben niet eens een permanente diplomatieke missie in Genève, waar de organisatie is gevestigd. Zij kunnen hun stem dus niet laten klinken. Het perverse is dat een land dat op een vergadering niet aanwezig is, geacht wordt akkoord te gaan met de beslissingen.

BIJ de andere instellingen is het al niet veel anders. Zelfs in de VN, waar op papier de arme landen evenveel gewicht hebben als de rijke, heeft het Westen het voor het zeggen. Vandaele: „Toen in 2001 in New York drieduizend doden vielen door terroristische aanslagen, reageerden de VN zeer snel: Afghanistan mocht gebombardeerd worden. Toen in Rwanda 1 miljoen mensen werden afgeslacht, reageerden de VN met het terugtrekken van hun militair personeel. De grote invloed van de VS op de VN wekt de indruk dat er twee maten en twee gewichten zijn voor de volkenorganisatie“.

Een actievoerster geeft bloemen aan een politieagent tijdens de eerste grote andersglobalistische betoging, in Seattle in 1999.

© AP

De rol van de VS is een andere rode draad door Vandaele's boek. Om de haverklap blijkt dat het machtigste land ter wereld op de een of andere manier dwarsligt, iets anders vindt dan de rest van de wereld of plannen van de wereldgemeenschap dwarsboomt. Vandaele: „Het land neemt zich voor om wereldwijd de democratie en de vrijheid te verspreiden, maar de Amerikaanse regering stelt zichzelf weinig democratisch op tegenover andere landen". Wel is het Amerikaanse Congres veel beter dan andere parlementen in de wereld in staat toezicht te houden op de gang van zaken in de internationale organisaties. Vandaele: „Dat pleit voor de democratie in de VS".

De conclusies die de auteur trekt, zijn pijnlijk. Maar hij stelt vast dat er langzamerhand beterschap in zicht komt. De economische opgang van een aantal ontwikkelingslanden doet hun stem op het wereldtoneel luider klinken. Tijdens de WTO-top in Cancún konden ze de gang van zaken naar hun hand zetten. Ze roeren zich in de discussie over de weinig democratische samenstelling van de VN-Veiligheidsraad. In het IMF en de Wereldbank lijkt men langzamerhand te beseffen dat de aloude neoliberale aanpak niet werkt, en dat verandering geboden is. „De meningen lopen uiteen over de diepgang van die verandering", voegt Vandaele er voorzichtig aan toe.

DAARMEE toont hij zich een stuk diplomatischer dan de ULB-wetenschapster Francine Mestrum, die in haar boek *De rattenvanger van Hameln* de Wereldbank aan een kritisch onderzoek onderwerpt. Voor Mestrum is het overduidelijk: bij de organisatie is in wezen niets veranderd. De koerswijzigingen die de bank gemaakt lijkt te hebben door de ontwikkelingslanden zelf meer inspraak te geven, zijn volgens haar cosmetische operaties. Haar argumenten zijn sterk. Ze stelt dat de armoedevermindering waarmee de Wereldbank zichzelf op de borst klopt, vanuit een verkeerd principe vertrekt. Het gaat er niet alleen om het inkomen van de armsten te doen stijgen, maar vooral om de oorzaken van hun armoede weg te nemen. „Het beste recept tegen armoede heet economische en sociale ontwikkeling".

Daarom haalt Mestrum ook de Millenniumdoelstellingen van de VN over de hekel: de halvering van het aantal mensen dat met minder dan 1 dollar per dag moet rondkomen, garandeert helemaal niet dat de armoede echt verminderd wordt. Wat als de andere helft nog armer wordt? Of als de rijken nog rijker worden?

Mestrum stipt ook aan dat de landen die de programma's van het IMF en de Wereldbank niet nodig hebben, of gewoon aan hun laars lappen, het best scoren in armoedevermindering. Voorbeelden zijn China, Vietnam, India en Maleisië. Ook Cuba scoort relatief goed op de schaal van de menselijke ontwikkeling, ondanks de halsstarrige afwijzing van de markteconomie. In een land als Rusland, dat de markteconomie recent heeft ingevoerd, is de armoede spectaculair gestegen.

HOEWEL beide boeken dezelfde thema's aanraken, overlappen ze elkaar nauwelijks. Dat komt door de aanpak. De wetenschapster Francine Mestrum onderzoekt waarom de politiek van het Wereldbank zo weinig vruchten afwerpt. Ze doet dat door te verwijzen naar massa's onderzoeksrapporten en documenten.

Vandaele onderzoekt hoe de politiek van dergelijke organisaties tot stand komt en wie er invloed op heeft. Hij doet dat door in België en ter plaatse te gaan spreken met een lange reeks bevoorrechte getuigen en deskundigen.

Mestrums betoog is emotioneler en minder gestructureerd dan dat van Vandaele. Daarvan is de schrijfster zich bewust. „Dit boek is ontstaan uit boosheid en bezorgdheid," zegt ze in haar inleiding. „Want een leven zonder woede is synoniem met het aanvaarden van onrechtvaardigheid".

RUBEN MOOIJMAN